

Tidigare orglar i Sorsele kyrka.

Vid invigningen av Sorsele nuvarande kyrka år 1859 fanns det varken läktare eller orgel. Den första orgeln införskaffades först i slutet av 1860-talet, och kostade 800 riksdaler. Den beställdes av J Forsberg i Brattfors, och kallades av många för Gamm-Norlunds orgel. Varför är inte riktigt klarlagt.

1900 byggdes en ny orgel av Nils Oskar Alm, Boden (1850 - 1923). N O Alm, som föddes i Norsjö, började tidigt som orgelbyggarlärling hos sin släkting Olof Andersson i Bjurstråk (1818 - 1892), som kallades Ol-Annersa, och var den förste som började med orgelbyggeri i Norsjötrakten. N O Alm fick sedan som 17-åring anställning hos orgelbyggaren Johan Gustaf Ek (1805 - 1877) i Torp (Medelpad), och hade redan då tillverkat en liten piporgel på egen hand. J G Ek startade i sin tur karriären som elev hos orgelbyggarna Johan Samuel Strand och Pehr Zacharias Strand, namn som än idag alltid möts med högaktning.

I slutet på 1860-talet fotvandrade N O Alm till Härnösand, där han år 1874 avlade folkskolläraryxamen, och ett år senare organistexamen. 1875 fick han tjänsten som folkskollärare och kantor i Boden. Den innehade han till sin pensionering. 1876 startade han en orgelfabrik på övre våningen i det som numera kallas Almska skolan i Boden. Där byggde han fram till 1918 ett 30-tal kyrkorglar. Flera av de nybyggda kyrkorna i inlandet fick nu kyrkorglar. 1890 erhöll han ett statsstipendium, och kunde i 1 1/2 år studera orgelbyggeri i Dresden, Tyskland. Alm representerade det romantiska klangidealet med milda och mjuka klanger, och byggde gärna stråk- och överblåsande stämmor, men även tungstämmor som Trumpet, Basun och Eufon. Orglarna var från början mekaniska med slejflådor, men sedermera började han tillämpa system med kägellådor. Med sådana luftlådor var det lättare att anlägga spelhjälpmedel som t ex fria kombinationer.

1924 byggdes en ny orgel av Elis Alm, Bastutjärn, Norsjö (1878 - 1957).

Orgeln kostade 12.000 kr, och fick ny fasad, som ritats 1922 av Edv. Lundqvist. Elis Alm var son till en av N O Alms yngre bröder, Erik Anton Alm, och kom tidigt som lärling till N O Alms orgelbyggeri, tills han 1901 övertog hemmanet i Bastutjärn. Han byggde även orglar i Kåge (1927), Edefors (1928) och Karungi (1932). I samband med orgelbygget i Sorsele gjordes även läktaren om.

1943 byggdes orgeln om av J W Grönlunds orgelfabrik i Kåge (numera i Gammelstad). Den byggdes då om från mekanisk till pneumatisk funktion, och fick nya kägellådor. **Disposition efter ombyggnaden:**

Huvudverk (man I)	Svällverk (man II)	Pedalverk
Principal 8'	Violinprincipal 8'	Subbas 16'
Gedackt 8'	Salicional 8'	Gedackt 8'
Oktava 4'	Rörflöjt 8'	Oktavbas 8'
Flute harmonique 4'	Spetsflöjt 4'	Nachthorn 4'
Oktava 2'	Blockflöjt 2'	
Kvinta 1 1/3'	Svällare	
Trumpet 8'		

Koppel: II/I, I 4/I, II 16/I, I/P, II/P, II 4/P.

Fasta komb: P, Mf, F, T. Två fria komb.

Registersvällare. Rörverk till/från. Automatisk pedälväxling.

1954 byggdes orgeln om av Grönlunds orgelfabrik i Kåge.

1973 invigdes nuvarande orgel (se sid 2) som inköptes 1966 för 155.000 kr.

Spelbordet från 1943 års orgel finns fortfarande bevarat i källaren till kyrkoherdebostaden, och på tornvinden finns en gammal slejflåda och delar av en bälg från någon av kyrkans tidigare orglar.

Orgeln

i Sorsele kyrka Beskrivning och historik

Tag gärna ett exemplar

ORGELN I SORSELE KYRKA:

Orgeln är helt mekanisk och byggd 1973 av Grönlunds orgelbyggeri i Gammelstad. Endast orgelhuset återanvändes (från 1924 års orgel, fasad ritad av Edv. Lundqvist). Fasadpiporna är dock utbytta och numera klingande (Principal 8'), utom i de två små sidofälten. Intonatörer var Rune Rönnqvist och Lars Johansson. Orgeln invigdes på herdesöndagen, den 6 maj 1973. Organist var då Ulf Sundman, Skellefteå, som också har upprättat dispositionen.

HUVUDVERK:

Principal	8'
Rörflöjt	8'
Oktava	4'
Spetsflöjt	4'
Oktava	2'
Mixtur	4-5 chor
Trumpet	8'

ÖVERVERK:

Gedackt	8'
Principal	4'
Rörflöjt	4'
Waldflöjt	2'
Kvinta	1 1/3'
Scharf	4 chor
Krumhorn	8'
Tremulant	
Svällare	

PEDAL:

Subbas	16'
Oktava	8'
Gedackt	8'
Koppelflöjt	4'
Mixtur	4 chor
Fagott	16'

KOPPEL: HV + ÖV, P + ÖV, P + HV

Series Cantorum:

?	(1859 - 1910)
Anders Häger	(1910 - 1917)
?	(1917 - 1924)
Karl Jacobsson	(1924 - 1960?)
Jonhild Holmgren	(1960? - 1962)
Henry Svensson	(1962 - 1966)
Nanna Lundgren	(1966 - 1985)
Nanna Lundgren och Annmarie Nilsson	(1985 - 1987)
Maria Jeppsson	(1987 - 1990)
Nanna Lundgren och Annmarie Nilsson	(1990 - 1992)
Rolf Eriksson	(1993 - 2008)
Kerstin Stenman	(1995 - fortfarande i tjänst)
Hans Viklund	(2008 - 2009)
Viktoria Dahlström	(2010 - 2018)
Denny Kraft Fängström	(2018 - 2023)

VAD ÄR EN ORGEL ?

En orgel består som regel av fem olika huvuddelar:

- 1) **Piporna.**
- 2) **Luftflådorna**, som förser piporna med tryckluft medelst olika ventiler.
- 3) **Luftverket**, som alstrar tryckluften med hjälp av en elektrisk fläkt samt diverse bälgar för att stabilisera lufttrycket.
- 4) **Regérverket**, dvs manual- och pedaltangenter, registerandrag och övriga hjälpmedel som med hjälp av mekanik styr ventiler mm i luftflådorna.
- 5) **Ett eller flera orgelhus eller orgelskåp**, som inrymmer allt ovanstående.

Piporna är av två olika slag:

Labialpiporna, eller läpp-piporna fungerar som en blockflöjt eller en visselpipa, eller som när man blåser luft i en flaska och får en ton. De utgör oftast 90 - 95% av alla pipor i en orgel, och tillverkas för det mesta av en tenn- och blylegering, som innehåller 40 - 75% tenn beroende på pipotyp. Stora baspipor tillverkas mest av trä - ofta furu, med inslag av björk eller bok. Tennpipor görs runda och träpipor fyrkantiga. Med labialpipor kan man få alla typer av flöjtartade och stråkliknande ljud. Klangen varieras genom olika typer av pipor, t ex öppna cylindriska, täckta cylindriska, öppna koniska eller halvtäckta pipor. Olika grovlek på piporna ger också olika klang, likaledes pipornas intonation, t ex tonöppningens höjd och hållets storlek där luften går in i pipan.

Lingualpiporna, eller tungstämmorna (även rörstämmor) fungerar som t ex en klarinett eller en saxofon, och utgör 5 - 10 % av alla pipor. Mässingstungan, som är något böjd, täcker sidoöppningen i ett mässingrör eller munstycke, som är öppet längs med ena sidan och i ena gaveln, men har gavel i andra änden. Den öppna gaveln på detta rör, där tungan också är fastkilad, mynnar via ett mellanstycke i en tratt eller resonator, som med olika utformning ger olika klang. Luften måste passera under tungan, genom röret och ut i resonatorn, varvid tungan sättes i svängning och då omväxlande öppnar och stänger luftgenomströmningen. Sådana stämmor kan imitera t ex trumpet, oboe, fagott, krumhorn, basun och liknande instrument.

Piporna är inordnade i serier, så kallade stämmor eller register. En stämman har lika många pipor som det finns tangenter i manual eller pedal. Om man spelar med fem stämmor andragna klingar alltså fem pipor från fem stämmor för varje tangent. Antalet pipor i en orgel fås ungefärligen, genom att multiplicera antal tangenter med antal stämmor. Stämmorna har inbördes olika klang beroende på två olika slag av pipor, olika form och diameter på piporna och olika intonation.

Stämmorna är också stämmda på olika tonhöjder. I en 8' (åtta fots) stämman har piporna samma tonhöjd som tonerna på ett piano. Den längsta pipan (för den lägsta tonen) är då åtta fot lång om det är en öppen pipa, därav beteckningen 8'. En 4' (fyra fots) stämman klingar hela vägen en oktav högre, en 16' klingar en oktav lägre. 1 3/5' klingar en stor ters högre än en 2', och 1 1/3' en kvint högre än 2'. I riktigt stora orglar finns det stämmor från 64' (längsta pipan 20 meter !) till 1', där den minsta pipans klingande del bara är ca 1 cm.

Vissa så kallade blandstämmor, t ex Mixtur och Scharf, har för varje tangent flera små pipor, som är stämmda i olika oktav och kvintlågen. Det är dessa övertonsstämmor som ger orgeln dess unika glans och ljusa diskantklang när man t ex spelar fullt verk, det vill säga med alla register andragna.

Orgeln i Sorsele har 1.410 pipor, den största ca 2,4 meter lång med en diameter på 15 cm, den minsta ca 15 millimeter lång med en diameter på 4 mm, vilket ger tonhöjder mellan 33 och 9.408 svängningar per sekund. Det skulle kosta ca 2,5 - 3 miljoner att bygga den i dag.